

Міністерство культури та інформаційної політики України
Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 4
від «15» серпня 2022 р.

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)»
середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти
з музичного мистецтва початкового професійного спрямування,
клас сольного співу

Київ
2022

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, клас сольного співу. Київ, 2022. 23 с.

Укладачі: **Демченко О. В.**, викладач академічного співу, заступник директора Дитячої музичної школи № 37 (м. Київ), спеціаліст вищої категорії, старший викладач, *координатор групи*;
Лагутіна Н. Г., методист Обласного навчально-методичний центру підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів (м. Харків), викладач Харківської спеціалізованої школи № 133 «Ліцей мистецтв»;
Хуторська А. Й., викладач Дитячої музичної школи № 10 (м. Харків), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, доцент кафедри сценічної мови Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, кандидат мистецтвознавства.

Рецензенти: **Лісогорська А. А.**, старший викладач кафедри сольного співу Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка; викладач Львівської музичної школи № 6 ім. Б.-Ю. Янівського; викладач Львівської хорової школи «Дударик» імені Миколи Кацала, кандидат мистецтвознавства;
Роговець Л. В., завідувач предметно-циклової комісії відділу «Спів» Чернігівського фахового музичного коледжу ім. Л. М. Ревуцького, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, народна артистка України.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «**Сольний спів (академічний)**» (далі – типова навчальна програма) розроблена з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених Типовою освітньою програмою середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, клас сольного співу (наказ Міністерства культури України від 23.07.2019 № 562), містить загальний нормативний зміст, обсяг та нормативні результати навчання учнів сольному співу, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу в класі сольного співу (академічного). Нормативний зміст навчання за типовою навчальною програмою базується на музично-виконавських традиціях і сучасних досягненнях національної та світової вокальної культури.

Типова навчальна програма може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «**Сольний спів (академічний)**». У робочій навчальній програмі, розробленій на основі цієї типової навчальної програми, викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений типовою навчальною програмою, відповідно до місцевих умов і потреб учня/учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. Також викладач може реалізувати власний алгоритм викладання через перерозподіл нормативного змісту навчання та зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначених типовою навчальною програмою.

Мета вивчення дисципліни орієнтована на формування знань щодо базових теоретичних основ постановки голосу, розвиток творчого потенціалу, природних якостей голосу, формування й удосконалення академічних вокальних навичок, розширення світогляду, ознайомлення з найкращими зразками академічної (оперної, камерно-вокальної) музики українських та зарубіжних композиторів, виховання художньо-виконавського смаку, мотивацію подальшого здобуття мистецької освіти професійного спрямування із сольного співу (академічного) на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти або в системі фахової передвищої освіти.

Освітній процес з навчальної дисципліни «**Сольний спів (академічний)**» здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного та підсумкового контролю. Основною формою занять є індивідуальний урок.

Навчання проводиться за модулями. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування типової навчальної програми.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить:

- для 1 та 2 років навчання – 70 год. на рік (2 год. на тиждень);
- для 3 – 5 років навчання – 105 год. на рік (3 год. на тиждень).

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного / кожної учня / учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі загальну кількість навчальних годин рекомендовано розподіляти на розсуд викладача. Розподіл навчальних годин відбувається з урахуванням необхідності поглиблення та удосконалення набутих навичок та вмій учнів або збільшення часу на вивчення окремих модулів за індивідуальною потребою учня / учениці; повторення / закріплення пройденого матеріалу; репетиції та підготовку до контрольних заходів та/або публічних виступів; планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо); відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня / учениці тощо).

Навчальний репертуар з навчальної дисципліни «**Сольний спів (академічний)**» формується викладачем самостійно з урахуванням індивідуальних здібностей та розвитку учнів. До навчального репертуару рекомендовано включати різностильові, різножанрові дитячі пісні, вокальні твори українських та зарубіжних композиторів, що належать до різних епох (від Бароко до сучасності), обробки народних пісень (українські та світові).

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми **поточного та підсумкового контролю**.

Поточний контроль здійснюється: під час навчальних занять (поурочний контроль); за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Поточний контроль може здійснюватися у формі контрольних уроків, прослуховувань, технічних заліків, публічних виступів. Для забезпечення якості навчання технічний залік рекомендовано проводити з другого року навчання. Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем відповідно до робочої навчальної програми.

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у формі річного контрольного заходу, що включає перевірку результатів навчання за типовою навчальною програмою. Підсумковий контроль щорічно проводиться у формі публічного / концертного виступу.

Наприкінці **п'ятого** року навчання проводиться **підсумковий контроль за результатами опанування типової навчальної програми** у формі іспиту (публічний концертний виступ). Оцінювання в процесі цього підсумкового контролю передбачає перевірку опанування в повному обсязі типової навчальної програми, набутих фахових компетентностей за показниками, що відповідають нормативним результатам навчання, визначеним типовою навчальною програмою.

Визначення рівня досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає оцінювання через виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання (*додаток*).

Оцінювання має бути систематичним і послідовним, спрямованим на підтримку учнів в їхніх навчальних успіхах, розуміння ними власного прогресу навчання й формування бажання досягати навчальних результатів за типовою навчальною програмою; воно не передбачає порівняння з досягненнями інших учнів та не залежить від складності опанованого репертуару, темпу набуття компетентностей тощо.

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Перший рік навчання. Завдання: ознайомлення з будовою та функціонуванням голосового апарату, правилами охорони та гігієни голосу; розвиток музичної грамотності¹; опанування правильної співацької постави, початкових навичок вокального дихання, співочості в робочому діапазоні та помірному темпі; формування культури звуку (округленість, висока позиція, польотність тощо), робота над активною артикуляцією та чіткою дикцією відповідно до фонетичних норм рідної мови, над м'якою атакою звуку; усвідомлення виразових властивостей музичного звуку та голосу; налагодження початкового рівня слухового контролю за власною фонацією; ознайомлення зі сценічною поведінкою та формування навичок концертного виступу.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
1.1	Будова голосового апарату людини як вокального інструмента. Правила охорони голосу та гігієни. Впорядкування співацької	32	Знає складові голосового апарату та розуміє взаємодію його елементів. Має уявлення про те, що голос є органічним інструментом співака, який змінюється разом з фізіологічним розвитком людини. Розуміє та дотримується правил охорони голосу та гігієни. Усвідомлює власну відповідальність за стан голосового апарату. Слідкує за вірним

¹ Для учнів, що не мають підготовки з елементарного підрівня.

	<p>постави – правильне положення голови та тіла під час співу.</p> <p>Початкові навички академічного звукоутворення у взаємодії зі співацьким диханням.</p> <p>М'яка атака звуку та плавне звуковедення – початкові елементи кантиленного звучання голосу. Штрихи <i>legato</i> та <i>non legato</i>.</p> <p>Координація роботи слуху та голосу, розвиток ладового відчуття.</p> <p>Початкові навички активної артикуляції. Дикція.</p> <p>Куплетна будова твору та його характер.</p>		<p>положенням голови та тіла під час співу, намагається його дотримуватись під час виконання вправ та роботи над творами.</p> <p>Усвідомлює специфіку академічної манери співу (округлий звук, прикриття). Володіє початковими навичками вокального дихання в помірному темпі.</p> <p>Демонструє вокальні прийоми звукоутворення на основі м'якої атаки звуку. Розуміє принцип вокального звуковедення (подовжений голосний звук); намагається правильно його застосовувати в штрихах <i>legato</i> та <i>non legato</i> під час співу вокальних вправ та творів.</p> <p>Демонструє навички слухового контролю за власною фонацією, розрізняє фальшиву та чисту інтонацію.</p> <p>Знає складові артикуляційного апарату, намагається активізувати його роботу. Знає комплекс артикуляційних вправ (скоромовки тощо).</p> <p>Демонструє розуміння куплетної будови твору та його змісту під час виконання.</p>
1.2	<p>Музичне сприйняття. Взаємозв'язок між звуком відтвореним голосом/взятим на клавіатурі, та його графічним зображенням².</p> <p>Виразні можливості</p>	38	<p>Застосовує навички сольфеджування та знання музичної нотації під час роботи над мажорними та мінорними вправами (тривалості, розташування нот на нотоносці, паузи тощо).</p> <p>Знає фізичні характеристики</p>

² Для учнів, що не мають підготовки з елементарного підрівня.

	<p>вокального звуку. Значення тембрального забарвлення в індивідуальній академічній манері співу.</p> <p>Початкові навички опертого звучання, фіксація власних відчуттів.</p> <p>Розвиток діапазону (за індивідуальними можливостями).</p> <p>Навички комунікування з концертмейстером.</p> <p>Виконавська виразність.</p> <p>Навички музичного фразування.</p> <p>Сценічна культура під час концертних виступів.</p>	<p>звуку (висота, голосність, тривалість, тембр) та їх виразні можливості. Ідентифікує власний тембр серед звучання інших голосів.</p> <p>Володіє початковими навичками опертого звучання в поєднанні з диханням.</p> <p>Співає в зручній теситурі та поволі розширює діапазон голосу з використанням високої позиції звуку.</p> <p>Слухає фортепіанну партію, демонструє концертмейстеру власну готовність до виконання твору.</p> <p>Передає загальний характер твору та розширює уявлення про емоційну складову художнього образу (зв'язок ритмо-інтонаційного складу мелодії з певним емоційним настроєм).</p> <p>Розуміє особливості логічної будови музичної фрази (мотив, речення), демонструє їх під час виконання.</p> <p>Демонструє початковий рівень сценічної культури та сценічної витримки під час концертних виступів. Знає правила поведінки слухачів на мистецьких заходах.</p>
Всього годин у навчальному році:	70	

Протягом першого року навчання здобувач опановує: дихальні вправи, скоромовки, поспівки на різні прийоми та типи техніки (за індивідуальною методичною доцільністю), вокальні твори початкового рівня складності (загальною кількістю 10 – 12 пісень на рік):

- дитячі пісні сучасних авторів;
- обробки народних пісень (українських та світових);
- твори українських та західноєвропейських композиторів класиків;
- вокальні твори композиторів регіону, де навчається здобувач освіти.

Заходи поточного та підсумкового контролю: наприкінці модуля 1.1 рекомендовано провести *поточний контрольний захід* (концерт або інший виступ): виконання 1 – 2-х різнохарактерних творів.

Підсумковий контрольний захід проводиться наприкінці модуля 1.2: виконання 2 – 3-х різнохарактерних творів, серед яких класичний твір західноєвропейського композитора та обробка української народної пісні.

За підсумками **першого року** навчання учень / учениця досягає таких **результатів:**

- демонструє початкові навички слухового контролю, чистої інтонації, співучості тощо;
- розуміє функціонування голосового апарату людини та значення роботи окремих його елементів та складових, дотримується правил гігієни голосу;
- демонструє початкові навички володіння диханням та опорним звучанням (відповідно до фізіологічних можливостей);
- застосовує початкові навички сферичної манери звукоутворення;
- демонструє чітку дикцію та активну артикуляцію під час виконання програмних творів рідною мовою;
- має уявлення про сценічну поведінку та вірну співацьку поставу, демонструє музичність та виразність під час виконання творів.

Другий рік навчання. Завдання: розвиток діапазону голосу та початкових вмінь злагодження регістрів, початкових навичок з опанування рухливості голосу, співу *a cappella*; удосконалення навичок вокального дихання, слухового контролю над власною фонацією; опанування чіткої дикції та активної артикуляції, йотованих голосних; розвиток ритмічних навичок, координації вокальної та фортепіанної партій (для створення художнього образу твору); ознайомлення з мелізмами (форшлаги, морденти, групето), особливостями жанрів камерно-вокальних творів (пісня, коліскова, канцонета, романс тощо); самостійність у виконанні навчальних завдань (розбір вокальної партії та тексту, прослуховування виконання).

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
2.1	Удосконалення та закріплення навичок, набутих протягом першого року навчання. Виконання творів з підтримуючим гармонійним супроводом.	32	Демонструє початкові технічні та виконавські вокальні навички (наявність співучості, основи вокального дихання, артикуляційна активність, навички сферичної манери звуковидобування). Демонструє самостійне утримування мелодичної лінії та координує власний спів з супроводом концертмейстера.

	<p>Робота над навичками вокального дихання.</p> <p>Удосконалення навичок вокального інтонування.</p> <p>Йотованість голосних та чіткість приголосних звуків.</p> <p>Вокаліз: ознайомлення з жанром³.</p> <p>Подальший розвиток діапазону голосу.</p> <p>Початковий етап формування злагодженості регістрів голосу.</p> <p>Метроритмічні навички.</p>		<p>Фіксує навички оперного звучання та вокального видиху (подовженого).</p> <p>Демонструє розвиток інтонування (чисте виконання вузьких інтервалів у висхідному та низхідному русі). Початкові вміння інтонування широких інтервалів – «стрибків».</p> <p>Знає специфіку вокальної вимови голосних та приголосних рідної мови, застосовує на практиці.</p> <p>Сольфеджує вокалізи та виконує їх на різні голосні, склади (за індивідуальною методичною доцільністю).</p> <p>Демонструє розширення вокального діапазону в поспівках та в роботі над творами.</p> <p>Відтворює єдину манеру звукоутворення та звуковедення при з'єднанні регістрів голосу (з відчуттям високої позиції звуку).</p> <p>Виконує пунктирний ритм, комбінації з шістнадцятими тривалостями, впевнено співає в простих розмірах.</p>
<p>2.2</p>	<p>Початкові навички рухливості голосу.</p> <p>Мелізми.</p>	<p>38</p>	<p>Демонструє легкість та природність звучання голосу під час виконання вокальних вправ у прискореному темпі.</p> <p>Використовує знання особливостей виконання форшлагів (коротких та довгих), мордентів, групето та застосовує на практиці під час виконання вокалізів, творів.</p>

³ Рекомендовано на технічному заліку виконувати вокаліз, гаму чи два вокалізи на різних типах техніки.

<p>Формування початкових навичок співу а capella.</p> <p>Закріплення формування академічної культури звуку</p> <p>Розвиток тембрального забарвлення голосу.</p> <p>Специфіка різних камерно-вокальних жанрів.</p> <p>Розвиток музичної виразності.</p> <p>Аналіз поетичного першоджерела вокального твору.</p> <p>Формування навичок самостійності у виконанні навчальних завдань.</p> <p>Основи вокальної термінології.</p> <p>Підготовка до концертних виступів.</p>	<p>Демонструє вміння співати поспівки <i>a capella</i> з утриманням тональності.</p> <p>Володіє культурою звуку академічного звукоутворення (округленість, висока позиція, польотність тощо) застосовує прийом піднятого м'якого піднебіння під час співу.</p> <p>Чує власне тембральне забарвлення голосу (на основі динамічного контрасту (<i>mf-p</i>) у помірних темпах).</p> <p>Демонструє обізнаність з основних характеристик камерно-вокальних жанрів (пісня, колискова, канцонета тощо).</p> <p>Відтворює художньо-емоційний зміст твору засобами музичної виразності (мелодія, лад, ритм, темп, динаміка тощо).</p> <p>Аналізує поетичне першоджерело, ідеї твору, головних слів, що формують образ персонажа чи враження від нього (самостійно/ за допомогою викладача).</p> <p>Демонструє розбір вокальної партії твору за допомогою музичного інструмента, орієнтується у різних виконаннях творів навчального репертуару.</p> <p>Знає та користується вокальною термінологією (на початковому рівні) під час занять.</p> <p>Концентрує увагу під час виступу та намагається координувати власну фонацію.</p>
<p>Всього годин у навчальному році:</p>	<p>70</p>

Протягом другого року навчання здобувач опановує дихальні та вокальні вправи, поспівки, вокалізи на різні прийоми й типи техніки (за індивідуальною методичною доцільністю) та вокальні твори загальною кількістю 8 – 10 на рік:

- дитячі пісні сучасних авторів;
- обробки народних пісень (українських та світових);
- твори українських та західноєвропейських композиторів класиків;
- вокальні твори композиторів регіону, де проходить навчання.

Заходи поточного та підсумкового контролю: наприкінці модуля 2.1 рекомендовано провести *поточний контрольний захід* – виконання 2-х різнохарактерних творів (один з яких – обробка української народної пісні).

Підсумковий контрольний захід проводиться наприкінці модуля 2.2 – виконання 3-х різнохарактерних творів (камерно-вокальна мініатюра західноєвропейського композитора, твір українського композитора, твір за вибором).

За підсумками **другого року** навчання учень / учениця досягає таких **результатів:**

- демонструє зростання рівня вокально-технічних навичок (у межах програмних вимог та з урахуванням вікових та фізіологічних можливостей);
- розуміє взаємодію художньої та технічної складових задля створення образу вокального твору;
- розуміє поетичний зміст вокального твору;
- має чітку дикцію, ознайомлений з нормами вокальної орфоєпії рідної мови;
- демонструє початкові навички співу *a cappella* (поспівки, вокальні вправи);
- відчуває взаємодію вокальної партії та супроводу в створенні художнього образу.

Третій рік навчання. Завдання: формування усвідомлених резонаторних відчуттів; подальше розширення діапазону голосу⁴; удосконалення відчуття опори дихання, навичок звуковедення; виховання рухливості голосу; використання різних типів атаки звуку, дикції та артикуляційних навичок під час співу іноземною мовою (італійською); засвоєння ритмічних складнощів (дуолі, тріолі); ознайомлення з особливостями форми та виконання арії *da capo*; продовження опанування мелізмів (виконання трелі); розвиток художніх властивостей співацького голосу; формування розуміння поняття «агогіка», стилістики творів та виконавського стилю.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
3.1	Удосконалення та закріплення навичок, набутих протягом другого року навчання.	48	Демонструє навички академічного звукоуворення, початкові навички співу <i>a cappella</i> та вокального

⁴Задачі вокально-технічного комплексу та вокальне навантаження здобувачів освіти мають бути узгоджені з рекомендаціями фоніатра та викладачами відділу, оскільки на цьому етапі у більшості здобувачів освіти починаються мутаційні процеси зміни голосу.

	<p>Усвідомлення резонаторних відчуттів.</p> <p>Розширення діапазону голосу.</p> <p>Розподіл дихання.</p> <p>Удосконалення навичок співу <i>a capella</i>.</p> <p>Удосконалення ансамблевих навичок роботи з концертмейстером.</p> <p>Розвиток почуття внутрішнього слуху.</p> <p>Особливості старовинних арій, арії <i>da capo</i>.</p> <p>Подальший розвиток рухливості голосу.</p>		<p>дихання.</p> <p>Вміє фокусуватися на сприйнятті власних резонаторних відчуттів.</p> <p>Демонструє подальше розширення діапазону голосу (за індивідуальними можливостями та типом голосу).</p> <p>Розподіляє дихання в довгих та коротких фразах, розуміє логіку музичної думки.</p> <p>Демонструє усвідомлене ладове відчуття під час виконання нескладних відхилень та модуляцій у творах (народних піснях).</p> <p>Демонструє зростання рівня виконавської взаємодії з концертмейстером у процесі опанування творів різних жанрів та стилів.</p> <p>Послугується внутрішнім слухом у процесі підготовки до занять, вивченні матеріалу.</p> <p>Знає особливості форми та виконавської специфіки старовинних арій (епохи Бароко), застосовує знання на практиці.</p> <p>Демонструє гнучкість та рухливість голосу під час виконання вправ, вокалізів⁵ та творів віртуозного характеру.</p>
3.2	<p>Удосконалення відчуття опори дихання.</p> <p>Вокальна орфоепія італійської мови.</p>	57	<p>Демонструє сталість фіксації відчуття опори дихання.</p> <p>Відтворює вірну вимову голосних, приголосних та голосних буквосполучень.</p>

⁵ Рекомендовано на технічному заліку співати два вокалізи на різні типи техніки або вокаліз та пісню *a capella*.

	<p>Мелізми: трель.</p> <p>Ритмічні складнощі: дуолі, тріолі.</p> <p>Різновиди атаки звуку.</p> <p>Навички звуковедення.</p> <p>Художня виразності виконання.</p> <p>Стилістика творів та виконавський стиль.</p> <p>Читання з листа нескладних творів.</p>	<p>Виконує трелі (короткі та подовжені) у вокалізах та творах.</p> <p>Відтворює в співі різні ритмічні складнощі, координує їх виконання з фортепіанним супроводом.</p> <p>Вміє відтворювати голосом тверду та м'яку атаки звуку залежно від характеру твору та виконавських завдань.</p> <p>Демонструє навички плавного звуковедення (спів кантиленного характеру), розспівування окремих складів – вокалізація мелодії.</p> <p>Демонструє музичність під час виконання творів, застосовує агогічне та динамічне нюансування, навички артистичної свободи, художнього перевтілення.</p> <p>Розуміє особливості різних музично-виконавських стилів, долучається до прослуховування академічної вокальної музики та аналізує виконання (на початковому рівні).</p> <p>Демонструє початкові навички читання з листа вокальної партії нескладних творів.</p>
Всього годин у навчальному році:	105	

Протягом третього року навчання здобувач опановує дихальні та вокальні вправи, поспівки, вокалізи на різні прийоми й типи техніки (за індивідуальною методичною доцільністю) та вокальні твори загальною кількістю 8 – 12⁶ на рік):

- старовинні арії;
- камерно-вокальні твори українських та зарубіжних композиторів;
- обробки народних пісень (українські та світові);
- вокальні твори композиторів регіону, де проходить навчання.

⁶ Вокальне навантаження може бути зменшене через мутаційні процеси у здобувача освіти.

Заходи поточного та підсумкового контролю: наприкінці модуля 3.1 рекомендовано провести *поточний контрольний захід* – виконання 2-х різнохарактерних творів (один з яких обробка народної пісні).

Підсумковий контрольний захід проводиться наприкінці модуля 3.2 – виконання 3-х різнохарактерних творів (старовинна арія, камерно-вокальний твір та твір за вибором).

За підсумками **третього року** навчання учень / учениця досягає таких **результатів:**

- демонструє володіння вокально-технічними навичками академічного сольного співу (у межах програмних вимог);
- володіє різними типами атаки звуку;
- демонструє навички слухового контролю власного виконання, за вказівкою викладача може самостійно виправити інтонування;
- використовує основні засади вокальної орфоепії під час співу рідною та іноземною мовами (італійська);
- демонструє вміння співати в ансамблі з концертмейстером твори різної стильової та жанрової приналежності;
- розуміє власну відповідальність за результат навчання.

Четвертий рік навчання. Завдання: подальший розвиток техніки рухливості голосу, вокального дихання, розширення діапазону; навички правильного оцінювання власної фонації; удосконалення самоконтролю точної вокальної інтонації в повільному та прискореному темпах у поєднанні зі штрихами (*staccato, legato*); засвоєння технічних прийомів (філірування звуку, хроматизми, спів широких інтервалів); опанування усвідомленого відчуття головного та грудного резонаторів, виразного вокального звуку для створення художнього образу; ознайомлення з характерними рисами та виконавськими прийомами солоспівів; координація жестів, міміки та голосу задля створення художнього образу.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
4.1	Удосконалення та закріплення навичок, набутих протягом третього року навчання. Удосконалення рівності звучання регістрів.	48	Демонструє навички володіння вокальним диханням, резонуванням, рухливістю голосу, володіння різними типами атаки звуку, розширений діапазон (за індивідуальними можливостями). Демонструє рівність звучання голосу на перехідних нотах з одного регістру в інший (у вокальних вправах та вокалізах).

	<p>Усвідомлене відчуття резонаторів.</p> <p>Удосконалення та самоконтроль вокальної інтонації.</p> <p>Удосконалення виконання штрихів <i>staccato</i> та <i>legato</i>.</p> <p>Вокальний слух.</p> <p>Подальший розвиток навичок читання з листа.</p> <p>Жанр українського солоспіву.</p>	<p>Відчуває резонування голосу, зосереджує увагу на відчуттях у процесі голосоведення.</p> <p>Демонструє слуховий контроль під час виконання хроматичних гам, послівок у межах терції-квінти без супроводу інструмента.</p> <p>Демонструє спів <i>staccato</i> та <i>legato</i> у вокальних вправах широкого діапазону та вокалізах.</p> <p>Контролює взаємозв'язок між слуховим сприйняттям звуку, вокально-слуховими уявленнями та відтворенням його голосом (як <i>a cappella</i>, так і з супроводом).</p> <p>Демонструє вміння читати з листа вокалізи (різної складності)⁷.</p> <p>Знає основні характеристики жанру солоспіву, узгоджує свої дії з концертмейстером під час виконання.</p>
<p>4.2</p>	<p>Використання вокальних вправ для налаштування голосу («розігрів» перед співом).</p> <p>Вокальне фразування.</p>	<p>Самостійно визначає якість співочого звуку та виправляє помилки під час налаштування голосу.</p> <p>Демонструє інтонаційно-логічну побудову твору: формування почуття довжини фрази та її виразових можливостей. Розуміє взаємозв'язок вокального та літературного фразування (знаходить основну музичну думку твору, головне в мотиві, фразі, реченні, самостійно визначає кульмінацію).</p>

⁷ На технічний залік рекомендовано виконувати два вокалізи на різні типи техніки (за індивідуальними можливостями) або вокаліз та пісню *a cappella*.

	<p>Філірування звуку.</p> <p>Дикція та артикуляція.</p> <p>Удосконалення роботи вокального дихання.</p> <p>Удосконалення академічного голосоутворення (за віковими та фізіологічними можливостями).</p> <p>Артистизм та емоційна виразність.</p>	<p>Демонструє поступову, плавну зміну сили звуку під час утримання опори дихання.</p> <p>Контролює роботу мовно-артикуляційного апарату під час співу рідною та іноземними мовами.</p> <p>Демонструє володіння диханням між фразами, реченнями та в паузах, не порушуючи музичну думку.</p> <p>Демонструє взаємодію співацького дихання, атаки звуку та відчуття резонаторів.</p> <p>Відтворює художній зміст твору, інтуїтивно використовуючи цезури, паузи. Органічно поєднує спів з використанням виразної міміки, логічних жестів, не порушуючи зміст вокального твору.</p>
Всього годин у навчальному році		105

Протягом четвертого року навчання здобувач опановує дихальні, вокальні вправи, вокалізи на різні прийоми та типи техніки (за індивідуальною методичною доцільністю) та вокальні твори загальною кількістю 10 – 12 на рік:

- арії (старовинні, класичні);
- камерно-вокальні твори українських та зарубіжних композиторів;
- обробки народних пісень (українські та світові);
- вокальні твори композиторів регіону, де проходить навчання.

Заходи поточного та підсумкового контролю: наприкінці модуля 4.1 рекомендовано провести *поточний контрольний захід* – виконання 2 – 3-х різнохарактерних творів (серед яких обробка народної пісні або камерно-вокальна мініатюра західноєвропейського композитора).

Підсумковий контрольний захід проводиться наприкінці модуля 4.2 – виконання 3-х різнохарактерних творів (арія, твір українського композитора, твір за вибором).

За підсумками **четвертого року** навчання учень / учениця досягає таких **результатів:**

- демонструє розвинуте володіння вокально-технічними навичками академічного сольного співу (у межах програмних вимог та з урахуванням вікових та фізіологічних можливостей);

- вмiє оцiнювати якiсть власної фонацiї та покращувати її;
- демонструє розумiння музично-поетичного змiсту вокального твору, за допомогою викладача добирає засоби музичної виразностi для його розкриття;
- вiдтворює програмнi вокальнi твори рiзного характеру, жанру, форми з усвiдомленим узгодженням їх технiчної та художньої складової;
- вiдтворює особливостi вокальної орфоепiї iноземної мови (iталiйської тощо);
- демонструє розвинуту координацiю спiву зi сценiчними рухами, жестами та мiмiкою;
- демонструє розвиток художнього мислення та активiзацiю творчих здiбностей.

П'ятий рiк навчання. Завдання: оволодiння прийомами вокальної технiки; вiдтворення музичної орнаментики (застосування глiсандо, мелiзмiв, нескладних пасажiв, рулад тощо), фiлiрування, стильових та жанрових особливостей академiчного спiву; удосконалення та засвоєння артикуляцiйних, фонетичних та музично-iнтонацийних особливостей рiдної та iноземних мов; демонстрацiя музичної, вокальної та артистичної виразностi; вмiння контролювати, аналізувати та покращувати власну фонацiю; опанування емоцiйно-динамiчної виразностi звуку на основi дихання, сценiчною витримкою та поведiнкою; створення ансамблю з концертмейстером; аналіз музичного твору за стильовою належнiстю до українського, захiдноєвропейського, свiтового мистецтва; виявлення творчої iнiцiативи та власної iндивiдуальностi в розкриттi художнього змiсту твору.

Навчальнi модулі	Змiст навчання	Орiєнтовна кiлькiсть годин	Результати навчання
5.1	<p>Удосконалення та закрiплення навичок, набутих протягом четвертого року навчання.</p> <p>Подальше опанування музичної орнаментики.</p> <p>Визначення тонального плану, його змiну у виконаннi творiв <i>a cappella</i>, вокальної та поетичної складової твору, виконавських труднощiв. Розширення дiапазону, удосконалення рухливостi голосу в рiзних динамiчних</p>	48	<p>Демонструє вокально-технiчнi навички набутi протягом попереднiх рокiв навчання.</p> <p>Вiдтворює музичну орнаментiku (глiсандо, мелiзми, нескладнi пасажi, рулади тощо) у розспiвках (вокальних вправах), вокалiзах, вокальних творах.</p> <p>Демонструє iнтонацийну стабiльнiсть у виконаннi творiв <i>a cappella</i>, вокально-технiчну та музично-художню єднiсть.</p> <p>Демонструє спiв гам, хроматичних поспiвок в межах квiнти-октави,</p>

	<p>нюансах.</p> <p>Читання вокальної партитури (вокальної партії, поетичного першоджерела, фортепіанної партії).</p> <p>Розкриття та втілення художнього задуму вокального твору.</p>		<p>арпеджіо, штрихів (<i>staccato</i>, <i>marcato</i> тощо) у різних темпах та динамічних нюансах.</p> <p>Володіє навичками читання з листа вокальної партії (музика та текст), розуміє гармонію та фактуру фортепіанного супроводу.</p> <p>Демонструє слуховий контроль за власним виконанням, узгоджує свої дії з концертмейстером.</p>
5.2	<p>Удосконалення роботи системи дихання, подальший розвиток відчуття резонаторів та близького звучання голосу в розспівках (вокальних вправах) та вокалізах широкого діапазону.</p> <p>Вокальний репертуар: накопичення та збагачення для майбутньої практичної роботи.</p> <p>Стильові особливості академічного співу.</p> <p>Мовленнєва культура вокального спілкування.</p> <p>Художній зміст творів випускної програми.</p>	57	<p>Володіє відчуттям збільшеного тонуся черевного преса під час співу високих звуків діапазону. Відчуває резонування голосу, зосереджує увагу на відчуттях в процесі голосоведення.</p> <p>Визначає вокально-технічні труднощі, художнє значення твору майбутнього вокального репертуару. Вміє провести елементарний аналіз твору (визначає тональність та її зміни, форму тощо).</p> <p>Відтворює стильові особливості академічного співу під час виконання творів різних стилів та епох (тембральним забарвленням голосу, застосуванням динамічних відтінків, правильним фразуванням, технічними прийомами).</p> <p>Оперує вокально-виконавською термінологією.</p> <p>Демонструє розуміння та емоційно розкриває художньо-образний зміст творів, виявляє творчу ініціативу під час виконання.</p>

	<p>Драматургія твору.</p> <p>Вокальна орфоепія.</p> <p>Удосконалення виконання творів випускної програми. Сценічні репетиції.</p> <p>Культура сценічної поведінки, вокальна витримка, розкриття творчої індивідуальності на сцені.</p>	<p>Знає та аналізує особливості психологічного, образно-сміслового планів вокального твору, втілює завершений художній задум.</p> <p>Демонструє знання вокальної орфоепії рідної та іноземних мов під час виконання.</p> <p>Демонструє слуховий контроль за власною фонацією та узгоджує свої дії з концертмейстером.</p> <p>Демонструє індивідуальне розкриття вокально-поетичного образу, артистичну свободу, органічне застосування жестів та міміки, вміння спілкуватися зі слухацькою аудиторією.</p>
Всього годин у навчальному році:		105

Протягом п'ятого року навчання здобувач опанує: різні за жанром, стилем та вокальною складністю твори, що відповідають програмним вимогам випускного класу з урахуванням вікових та індивідуальних вокально-технічних можливостей здобувача (загальна кількість 8 – 10 творів на рік).

Заходи поточного та підсумкового контролю: рекомендовано в модулі 5.1 проведення прослуховування у формі публічного виступу (виконання 2-х творів випускної програми), упродовж модуля 5.2 у формі публічного виступу прослуховування випускної програми (виконання 3-х творів випускної програми). Наприкінці модуля 5.2 випускний іспит у формі публічного виступу виконання 4-х різностильових, різножанрових творів, серед яких старовинна або класична арія, камерно-вокальний твір західноєвропейського, українського композиторів, обробка народної пісні (української, світової) та твір за вибором.

За підсумками **п'ятого року** навчання учень / учениця досягає таких **результатів:**

- демонструє володіння вокально-технічними навичками академічного сольного співу (у межах програмних вимог та з урахуванням вікових та фізіологічних можливостей);
- користується навичками вокального звукоутворення та звуковедення, досягає рівності звучання голосу протягом всього діапазону;
- володіє мовленнєвою культурою вокаліста, зрозуміло й доступно пояснює зміст вокальних термінів;

- демонструє розвинуті індивідуальні художні властивості співацького тону згідно з віковими особливостями (тембр, вібрато тощо);
- відтворює стильові та жанрові особливості творів, що виконує;
- володіє вокальною орфоєпією рідної та іноземних мов (італійської тощо);
- демонструє слуховий контроль за власним виконанням та узгоджує свої дії з концертмейстером;
- створює інтерпретацію вокально-поетичного образу твору: застосовує засоби музичної виразності, органічно користується мімікою та жестами під час співу, демонструє артистичну свободу.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk722654.pdf> (дата звернення: 25.06.2022).
2. Антонюк В. Постановка голосу : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2000. 156 с.
3. Аспекти фізіології та медицини у постановці голосу: метод. рек. / Т. П. Павленко. Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. 56 с.
4. Базилікут Б. О. Орфоєпія в співі. Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 124 с.
5. Баланко О. М. Сучасна українська камерно-вокальна музика як виконавський феномен : навч. посіб. Житомир : О. О. Євенок, 2018. 207 с.
6. Букач М. М. Взаємозв'язок голосу та слуху – основа вокального виховання. *Наукові записки. НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 59. Київ : Національний університет «Кієво-Могилянська академія», 2006. С. 9–16. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6991/Bukach_Vzaiem_ozviazok_slukhu_ta_holosu.pdf (дата звернення: 25.06.2022).
7. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва : навч. посіб. Київ : Вид-но НМАУ ім. П. Чайковського, 1997. 320 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hnyd_Bohdan/Istoriia_vokalnoho_mystetstva.pdf?PHPSESSID=j8feuldjtgdsdtfgo0ge0h97t12 (дата звернення: 25.06.2022).
8. Голос людини та вокальна робота з ним : монографія / Г. Є. Стасько та ін. Івано-Франківськ : Видавництво ПНУ, 2010. 336 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/2911.pdf> (дата звернення: 25.06.2022).
9. Голубев П. В. Поради молодим педагогам-вокалістам. Серія «Музиканту-педагогу». Київ : Муз. Україна, 1983. 61 с.
10. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість : психолого-педагогічний та музикознавчий аспекти : монографія. Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 1999. 243 с.
11. Гребенюк Н. Є. Формування вокально-виконавських навичок міжособистісного спілкування в класі сольного співу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.02. Київ, 1994. 18 с.
12. Євтушенко Д. Г. Питання вокальної педагогіки : історія, теорія, практика : навч.-метод. посіб. Київ : Мистецтво, 1963. 338 с.

13. Жишкович М. А. Львівська вокальна школа другої половини XIX – першої половини XX століття : дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Львівська держ. музична академія ім. М. В. Лисенка. Л., 2006. 246 с.
14. Знаменська О. В. Культура мови у співі. Київ : Держ. видав., 1959. 156 с.
15. Каушніян Я. М. До моделі стилістики «національного» та «інтернаціонального» (на прикладі вокалізів С. Павлюченка, М. Завалішиної, О. та Р. Вороніних). *Аспекти історичного музикознавства* : зб. наук. ст. Харків, 2018. Вип. 13. С. 141–153. URL: http://num.kharkiv.ua/aspekty/vypusk13/Каушніян%20Я._141-153с.pdf (дата звернення: 25.06.2022).
16. Колодуб І. С. Питання теорії вокального мистецтва. Харків : Промінь, 1995. 120 с.
17. Колодуб І. С. Практичні поради педагога-вокаліста. Київ : Муз. Україна, 2010. 54 с.
18. Коструба П. П. Сучасна українська літературна мова (фонетика) : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 1969. 302 с.
19. Кузьміна О. А. Жанрова своєрідність дитячої опери в композиторській практиці XX – початку XXI століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2019. 20 с. URL: http://num.kharkiv.ua/share/dissert/Автореферат_Кузьміна%20О.А.pdf (дата звернення: 25.06.2022).
20. Кушка Я. С. Методика навчання співу: посіб. з основ вокальної майстерності. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с. URL: <https://bohdan-books.com/upload/iblock/446/44653d92001b891e316f87eac6b057bf.pdf> (дата звернення: 25.06.2022).
21. Людкевич С. Організація музичного виховання. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи* / упоряд. З. Штупдер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т 2. С. 293–298.
22. Люш Д. Розвиток і охорона співацького голосу: учбов. посіб. Київ : Музична Україна, 1988. 138 с.
23. Мадішева Т. П. Співак і мова (культура співу мовою оригіналу: теорія та практика). Харків : ШТРИХ, 2002. 160 с.
24. Маруфенко О. В. Вокальне виховання учнів початкових мистецьких навчальних закладів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : зб. наук. пр. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2008. Вип. 35. С. 112–114.
25. Маруфенко О. В. Методичні аспекти формування вокально-слухових навичок у школярів. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*: зб. наук. праць. Спец. вип. Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2007. Ч. II. С. 94–100.
26. Микиша М. В. Практичні основи вокального мистецтва. Київ : Музична Україна, 1971. 90 с. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/sk519274.pdf> (дата звернення: 25.06.2022).
27. Питання формування репертуару в класах сольного академічного співу. Романси та вокалізи для дітей і юнацтва : метод. рек. для викл. та нотний матеріал

для вик. музич. шк., музич. відділ. почат. спец. мистец. навч. закладу (школи естетичного виховання) / автор-уклад. І. В. Францескевич. Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. 56 с. URL: <https://innafrantseskevich.com/uk/питання-формування-репертуару-в-клас-2/> (дата звернення: 25.06.2022).

28. Розвиток співацького голосу у пубертатний період: метод. рек. (для викладачів сольного співу початкових мистецьких навчальних закладів) / уклад. О. Д. Роденкова. Суми : Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. 44 с.

29. Садовенко С. М. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору : навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний Світ, 2008. 128 с.

30. Стасько Г. Психотехніка співу в вокальній педагогіці. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. 176 с.

31. Стахевич О. Г. З історії вокально-виконавських стилів та вокальної педагогіки: посіб. Вінниця : Нова Книга, 2012. 176 с. URL: https://studylib.ru/doc/6231430/stahevich-o.-g.-z-%D1%96stor%D1%96%D1%97-vokal._no-vikonavs._kih-stil%D1%96v-ta-... (дата звернення: 25.06.2022).

32. Хуторська А. Й. Використання традиційних та новітніх методів навчання співу для подолання негативного впливу сучасної *pop*-культури на співаків-початківців. *Голос представників голосомовних професій: актуальні проблеми, досвід та інновації* : зб. наук. пр. І Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2019. С. 152–156. URL:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2335/1/Голос%20представників%20голосомовних%20професій%20.pdf> (дата звернення: 25.06.2022).

33. Хуторська А. Й. Композиторська інтерпретація поетичного тексту як художній переклад (на прикладі камерно-вокальної музики) : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2009. 17 с.

34. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Київ : ІЗМН, 1998. 160 с.

35. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності : поради педагога. Львів : Місіонер, 2008. 104 с.

36. Kataruszczuk-Mania L. The role of music in improving children's speech. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія*. Одеса : 2008. Вип 13. С. 104–115.

37. Sarrazin N. Music and the Child. Open Suny Textbooks. State University of New York at Geneseo, 2016. 309 p. URL: <https://milneopentextbooks.org/music-and-the-child/> (дата звернення: 25.06.2022).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівні компетенції	Бали	Характеристика навчальних досягнень
Початковий	1 – 3	Учень / учениця не опанував/-ла значну частину навчального матеріалу відповідно до програмних вимог, робить численні помилки в нотному та літературному тексті. Демонструє низький рівень володіння вокально-технічними та вокально-виконавськими навичками. Виявляє недостатній рівень самостійної роботи та потребує постійного контролю з боку викладача. Не має сценічної витримки, низький рівень сценічної культури.
Середній	4 – 6	Учень / учениця здатний/-а до опанування навчального матеріалу відповідно до програмних вимог, але робить значну кількість помилок через недостатньо вивчений нотний та літературний текст. У цілому демонструє задовільний рівень координації з концертмейстером володіння вокально-технічними та вокально-виконавськими навичками. Має достатньо сформований виконавський апарат, реагує на зауваження викладача та виправляє недоліки власної фонації. Не завжди справляється з концертним хвилюванням під час публічного виступу.
Достатній	7 – 9	Учень / учениця опанував/-ла навчальний матеріал у повному обсязі відповідно до програмних вимог, але відтворює його з незначними вокально-технічними недоліками, помилками. Має добре розвинений виконавський апарат, виявляє недостатню (або перебільшену) виразність та емоційність під час співу. Намагається координувати власні дії з концертмейстером, але недостатнє відчуття ансамблю. Доволі впевнено тримається під час публічного виступу, однак не вистачає артистичної свободи та творчої ініціативи під час виконання різних за стилем та жанром творів.
Високий	10 – 12	Учень / учениця опанував/-ла навчальний матеріал в повному обсязі відповідно до програмних вимог. Демонструє високий рівень володіння вокально-технічними та вокально-виконавськими навичками, впевненість, внутрішню та зовнішню свободу виконання, сценічну витримку та артистизм. Має розвинуте відчуття ансамблю з концертмейстером, проявляє власну індивідуальність під час втілення художнього образу різних за стилем та жанром творів.